

לך ! לך לך מארצך !!

עם הפגישה המחודשת בין עמלי תורה לספסלי בית-המדרש

ברגע הגורלי בחייו של אברהם בן תרח, נגלה אליו האלקים ומטיל על שכמו את התביעה הראשונה הנדרשת ממנו: "לך לך מארצך וממולדתך ומפית אביך אל הארץ אשר אראך" (בראשית יב, א). משעה זו הופכים חייו של אברהם קודש לעבודת ה' ולהליכה בדרכו.

אלא שדבר תימה לפנינו. הלא אברהם יצא את ארצו בטרם הגיע אליו דבר ה', כאמור לעיל: "ויקח תרח את אברהם בנו... ויצאו אתם מאור פשדים ללכת ארצה פנעו" (שם יא, לא). כיצד, אם כן, מצווה אברהם ללכת מארצו, בעוד יצא ממנה זה מכבר?!

חילוף זמנים מעין זה מוצאים אנו גם בדברי המדרש בפתח פרשתנו. בדברו על הכתוב 'לך לך מארצך' פתח רבי יצחק בפירוש המקראות בתהלים (מה, יא-יב): "שמעי בת וראי וְהָטִי אֲזַנְךָ וְשָׁכַחֵ עֵמֶךָ וּבֵית אָבִיךָ: וַיִּתְּאוּ הַמְּלָךְ יַפְיָךְ כִּי הוּא אֲדַנְךָ וְהִשְׁתַּחֲוֶי לֹ"ו, ואלו דבריו:

"משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום וראה בירה אחת דולקת. אמר: תאמר שהבירה זו בלא מנהיג! הציץ עליו בעל הבירה, אמר לו: אני הוא בעל הבירה! כך, לפי שהיה אברהם אבינו אומר: תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג! הציץ עליו הקדוש ברוך הוא ואמר לו: אני בעל העולם" (בראשית רבה לט, א).

זו היא הקריאה אל הבת לשכוח את עמה ואת בית אביה ולדבוק בבעל הבירה, וסימו של הכתוב: 'וַיִּתְּאוּ הַמְּלָךְ יַפְיָךְ' - לַיְפוּתֶיךָ בְּעוֹלָם, 'וְהִשְׁתַּחֲוֶי לֹ"ו' - הוּי "וַיֵּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם".

האם לא הכיר אברהם אבינו את בוראו בעודו בן שלוש, או לכל המאוחר בהגיעו לגיל ארבעים (ראה נדרים לב, א ובראשית רבה סד, ד ורמב"ם הלי עבודה זרה א, ג)?! מדוע אפוא מייחס רבי יצחק את הצצתו של בעל הבירה, אל הקריאה לילך מארצו ומבית אביו שבאה אליו בהיותו בן חמש ושבעים שנה?!

נדמה כי שאלתו-תמיהתו של אברהם - 'תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג', כמו גם הצצתו של בעל העולם ודרישתו מאברהם לילך מארצו מתפרשות בהקשר אחר, ביתר עומק וביתר משמעות לכלל עבודתנו ועלייתנו הרוחנית.

א

לך לך - מארצך!

... זהו שאמר הכתוב (איוב יד, ד): "מי יתן טהור מטמא לא אֶחָד" - כגון אברהם מתרח... ישראל מעובדי כוכבים, העולם הבא מהעולם הזה; מי עשה כן? מי צוה כן? מי גזר כן? לא יחידו של עולם?! (במדבר רבה יט, א).

מבקש בעל המדרש להצביע על טהורים היוצאים מן הטמאים, ולהורות בכך על יד ה' הפועלת בעולמנו, ואולם דומה שבכלל דבריו רמוזה הבחנה נפלאה על ההיבט ההכרחי שבנתינת טהור מטמא. הבחנה זו חושף בפנינו בעל "שם משמאל" (לך לך, תרע"ח).

אין גידולו של אברהם אבינו בבית תרח ענין שבאפשר; אף לא דָּבַר חידוש החורג מטבע העולם. אין זאת כי אם הדרך ההכרחית, שלא ניתן לעבור בלעדיה, אל השלמות והעלייה הרוחנית. גם העולם הבא אשר אותו רוכש האדם במעשיו בעולם הזה, אין הוא אלא בחינת 'מי יתן טהור מְטָמָא'! לא דִּי במעשים הטובים לכשעצמם לשם זכייה בעולם הבא; עליהם לצאת מתוך הטמא, לנבוע מכח ההתנתקות והבריחה מן העולם הזה. ולכשתמצי, מידתו של אדם בעולם הבא היא כמידת בריחתו מן העולם הזה. ככל שִׁרְחַק האדם וַיִּנְתַּק עצמו מהבלי העולם - כך יזכה לחוש בטעמו הָעָרֵב של העולם הבא.

גדולתו של אברהם אבינו - מבית תרח באה לו. זה הבית הגדוש עד לעייפה בפסלי עבודה זרה ובגילולי עמי הארץ, הוא הוא כר הגידול שבו צמחה אישיותו השלמה של אברהם. היציאה מבית אביו, מארצו וממולדתו של אברהם פירושה כריתת גט עם ארציות העולם וְהַבְּלִיּוֹ, וקבלת עול הדרישה והחיפוש אחר הרוחני והנשגב.

גם זרעו של אברהם אבינו זכה לְצַרְף עצמו בכור ההיתוך של 'מי יתן טהור מְטָמָא'; שנות השיעבוד בארץ מצרים, פְּסָגַת הטומאה הארצית, שימשו בעבורם אמצעי הכרחי לעלייה מתוך התנתקות והזדככות. וככל שתגדל הטומאה ותרבה הארציות שבנקודת המוצא - כך לעומתם תעפיל הקדושה בשעה שמתנתקים מהן.

לא הליכה פיזית מְאוּר-כְּשָׁדִים נדרשה מאברהם אבינו; זו אכן כבר נעשתה בְּזַמְתוֹ של תרח בטרם הגיע אל אברהם בנו דבר ה' המְצַוָּה על ההליכה. אין זאת אלא הקריאה התמידית להתנתקות מן הארץ, מן המולדת הגשמית הרחוקה מדבר ה'. "לֵךְ לְךָ", בכל עת ובכל שעה, "מְאַרְצְךָ" - מן הארציות שדבקה בך בבית תרח. כי כך, ורק כך, תוכל לבוא "אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ".

"והלא כבר יצא משם עם אביו ובא עד לחרן?! אלא, כך אמר לו: התרחק עוד משם וצא מבית אביך" (פירוש רש"י לבראשית יב, ב ד"ה מארצך).

ב

'תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג'!!

את פְּשָׁרָה של הנהגה זו בעולמנו ביקש אברהם אבינו להשיג. בעת שִׁצָּא מְאוּר-כְּשָׁדִים כבר היה אברהם אבינו איתן בדעתו את בוראו. בן חמש ושבעים היה. אלא שעומד הוא מול הבירה הדולקת, מול העולם הזה על שְׁלָל תְּבַעְרוֹתָיו ונסיונותיו, ותוהה: "תאמר שהעולם הזה בלי מנהיג?! הֲיִתְכֵן להבין את חלקו של הרע בעולם הזה?! האם, ומדוע, אף הוא בכלל הנהגתו הטובה של הבורא ית'?! יוצא אברהם מארצו, מנתק עצמו מארציותו של תרח, אולם בליבו תמיהה על מהלכה הָעָלוּם של דרכו הרוחנית, מבקש פשר להִכְרִיחוֹת שְׁבִדְלָקַת הבירה לצורך עלייתו בעבודת ה'.

הציץ עליו הקדוש ברוך הוא ואמר: "אני הוא בעל העולם". מְנַדִּי היתה זאת לך, שלא תחל דרכך כי אם בבית תרח, בארצו ובארציותו. אין אני מְכַלָּה את הַרְשָׁע, אף לא את הרשעים, מתוך רצון

להכין את עולמם הבא של הצדיקים. כי כן, רק מכח ההתמודדות עם הרע ועם שלוחיו ניתנת האפשרות ביד הצדיקים לעלות ולהתעלות¹.

ובשעה שזכה אברהם להארת פניו של בעל הבירה, ניצבת לנגד עיניו ההכרה הבהירה במהותה של הבריאה ובסוד תכונתה: "מי יתן טהור מטמא?! לא הסתר פנים יש כאן, כי אם גזירתו של אֶחָד, יחידו של עולם. ומשעה זו נכון הוא בלב שמח ונפש חֲפֵצָה לעשות רצון קונו, לילך לו מארצו וממולדתו ומבית אביו.

ג

ראש לכל - לך לך !

הכרת מקומה הנכון של הַדְּלָקָה בבירה ושל הַרְשָׁע במסגרת הבריאה, אשר בְּהַעֲמִיקָנוּ בה תתעורר בנו החובה התמידית - לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך, היא זו שְׁשָׁרוּ עליה בני קֶרֶח שיר ידידות: "שְׁמַעֲי בַת וַרְאִי וְהִטִּי אֲזַנְךָ וְשָׁכַחִי עֲמָךָ וּבֵית אָבִיךָ" (תהלים מה, יא).

גיוסם של שני החושים, הראייה והשמיעה, לצד הטיית האוזן - בינת הלב, למען המטרה הנעלה - 'וְשָׁכַחִי עֲמָךָ וּבֵית אָבִיךָ', טעונה ביאור.

בהעדר תשומת לב מְסַפֶּקֶת, פעולת ההתנתקות מן הארץ וְהַבְּלִיָּה עשויה להפוך מאורע חד פעמי הפותח מציאות שְׁגֵרֵתִית חסרת תנועה. טבע ההרגל נטוע עמוק בנפש האדם, ובכוחו להשפיע גם על עבודתו הרוחנית ולהפיל עליה את תרדמתו. שמא תעלה על לבו של אדם המחשבה כי הנה זכה לנתק עצמו מארצו ומבית אביו, והנה עומדות רגליו ב'ארץ אשר אראך'; מחשבה כזו עומדת בניגוד גמור למהותה של עבודת ה'.

בכל יום ויום אדם נדרש לשמוע, לראות ולהטות את אָזְנוֹ לְצֵד הַתְּמִידִי: "לך לך" ! ההליכה מבית אביך, מְשַׁרְשֵׁיף הארציים, אין-סופית היא. האדם נבדל מן המלאכים, בהיותם עומדים והוא מְהַלֵּךְ (ראה "שפת אמת" לפרשתנו, תרנ"ו); יְכַלְתֶּם וְחֹבְתֵם לְהֵלֵךְ, להתרחק עוד ועוד ממולדתו ולהתקדם עוד ועוד אל 'הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ' - היא מהות גִּישׁוֹתוֹ. סבר אדם שהגיע אל המנוחה ואל הנחלה וְחָדַל מְלִלְךָ, אף אם במקום המנוחה יעסוק בתורה ובמעשים טובים, כל עוד אינו מְהַלֵּךְ מארצו - מתנתק עוד ועוד מְאַרְצִיתוֹ - שוב אין הוא ממלא את תפקידו.

"וַיִּקְרָא אֱלֹקִים לַיְבֵשֶׁה אֶרֶץ - למה נקרא שמה 'ארץ'? שְׁרָצָת[ת] לעשות רצון קוֹנֵה" (בראשית רבה ה, ח).

האדם, יושב הארץ, מבקש לדבוק בְּשִׁמְיֵי השמים, להעלות עצמו והעולם כולו עִמּוֹ אל הרוחני הַנִּעְלָה. מנגד, השמים מבקשים להרחיק עצמם מן הארץ הגשמית, אך ככל שתגבר הדחייה השמימית - כך תתעצם הדרישה הארצית ותגבר מרוצתה אל השמים. כך הוטבע בארץ הרצון הנצחי לרוץ לעשות רצון קוֹנֵה, לדבוק בחי העולמים (הרחבת דברים על מרוצתה של הארץ לעשות רצון קוֹנֵה, ראה "שם משמואל", לך לך, תרע"ב).

¹ [ב"שם משמואל" שם הרחיב את הדיבור לבאר מדוע נוכחותם של הרשעים בעולם לשם עלייתם של הצדיקים אינה סותרת את עקרון הבחירה, הנתונה בה במידה לפתחם של רשעים, כל עוד בידם להיטיב את דרכיהם; חשובים לענין זה דברי הרמב"ם בה' תשובה ה, ה.]

'אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָה'

פנים רבות לה להליכה. אינה דומה הליכתו של השקוע בהבלי העולם, איש אור-פְּשָׁדִים, בנו של תָּרַח, להליכתו של אברהם אשר "כבר יצא משם עם אביו ובא עד חרן", והליכת שניהם אינה דומה למי שכבר עמדו רגליו ב"אָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָה". לאחר כברת דרך ארוכה, מגיע האדם 'אל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָה', ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה, הארץ המזומנת לבני עֲלֵיהָ, עובדי ה'. מכאן ואילך לובשת הליכתו - התרחקותו מן הארציות - אופי שונה.

בעוד שבתחילה נדרש אדם לנַתֵּק עצמו בפועל מהבלי העולם הזה, הרי שבהיותו בארץ הקודש נדרשת ממנו התרחקות שבלב - ניתוק תמידי, מתמשך ומתעצם, תוך כדי הדביקות בה' ובעבודתו. ללמדך, כי אין אדם נדרש לצאת מכאן וליכנס לשם. לא כי ההליכה עצמה על הציר 'אָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָה' היא התביעה הנצחית מן האדם. גם בעמדו בנקודת הקצה, בארץ הקודש, עודנו הולך והולך מארצו ומבית אביו.

*

בתום תקופת מנוחה קצרה, שבים אנו לחבוש בשמחה את ספסלי בית המדרש.

אם בימי בין-הזמנים התביעה לילך מארצנו וממולדתנו נושאת אופי פעיל ודורשת מאתנו ניתוק ממשי מהבלי העולם הזה השוחרים לפתחנו ממש, עתה בשובנו אל בית המדרש, "הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָה", הליכתנו היא ענין שבלב. נדרשים אנו לשמור על רעננות והתחדשות בכל עת. אֵל לנו להנעים עצמנו במְחֻשְׁבֵּת שְׁוֹא כביכול הגיעה הליכתנו אל קצה דרכה.

זמן-חורף ארוך טומן בְּחֻבוֹ את סכנת השאננות; חטאת השְׁלֵנָה רובצת לפתחנו. אֵל נכון כרויות אזננו לשמוע בכל עת את שירתם של בני קֶרַח: "שְׁמְעֵי בַת וְרָאִי וְהִטִּי אֲזַנְךָ וְשִׁכְחִי עֲמֹךָ וּבֵית אֲבִיךָ".

הבה נֵצֵא בשמחה ונוֹבֵל בשירה אל המסע המופלא, "אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָה", עד אשר "וַיִּתְאָו הַמְּלָךְ זָפַתָּ כִּי הוּא אֲדַנִּיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִי לוֹ".